

H

unden får vara med i den här artikeln. En svart labrador vid namn Charlie, som har ett förtjusande sätt att inte lyssna på sin matte.

Mannen får också vara med: Niels Fredrik Dahl, väletablerad norsk författare med ett sympatiskt och liksom tålmodigt uttryck över sig, aktuell med en samling kärleksdikter, senast översatt till svenska med sin hyllade historiska roman *Herre*.

Huset med ljusgrå puts kan nog vara med. I alla fall trädgården på baksidan. Den är grön och rymmer en sittgrupp i trä. På stentrappan mot verandadörren står en bukett violetta ängsblommor. Bostadsområdet kan beskrivas helt kort: idylliskt, fullt av små tomter med frodiga klängrankor och smala grusgångar, perfekt för barn att springa omkring i.

Sedan är det stopp. Eller, vi har ju huvudpersonen också. Linn Ullmann, firad och prisbelönt norsk-svensk författare översatt till en rad olika språk, är självklart med, sittandes i sin svarta vardagsrumssoffa.

RÄTT FOKUS
Linn Ullmann berättar att hennes huvudfokus är arbetet och familjen. Mejlande, middagar och mingel är sådant hon skär ner på.

Framför henne ett fint fikabord: vitt te, smarriga scones, croissanter, jordgubbs-sylt, stearinljus. Vänligt uppdukad för den inresta ➤

”ATT SKRIVA ÄR ATT GÅ IN I EN
RELATION
MED
FIASKOT”

LINN ULLMANN intresserar sig för när lek övergår i svek, när en oskyldig handling blir brutal. Smärtpunkten i hennes nya roman *Det dyrbara* är en flickas försvinnande. I hemmet i Oslo träffar vi henne och pratar gränslöshet, humor och varför hon inte står ut med att dutta med känslor.

TEXT NINA SOLOMIN FOTO MORGAN NORMAN

► reportern (jag) med vilken hon kommer att samtala om sin nya roman, som ges ut på svenska nu i september.

Sedan är det klart och tydligt stopp. Eller snarare, utstakat.

Gränsen mot det privata är helig för Linn Ullmann. Kränks den kan hon storma ut från intervjuer eller (som när jag förra gången vi sågs frågade något om uppväxten med hennes världsberömda föräldrar) bli helt kall.

Som reporter kan man tycka att det här är lite besvärligt.

Som människa kan man förstå hennes starka integritet.

Vi får se hur det här mötet utvecklas. Först ska vi prata om...humor.

För trots att romanen *Det dyrbara* är en mörk berättelse, vars smärtpunkter handlar om mer eller mindre brutala händelser, är den också väldigt rolig. Linn Ullmann har ett sätt att skildra människor – med alla våra skavanker – som är empatiskt, träffande och som gång på gång framkallar ens leende.

– Humor i skönlitteratur handlar inte om att försöka vara vitsig, det blir för lättköpt, säger Linn Ullmann. Man ska passa sig för sin önskan att behaga läsaren. Men humor finns med i mycket klassisk litteratur, ta det antika eposet *Iliaden*, där hjälten Akilles ligger i sitt tält och surar – i flera

STOLT ÖVER SIN PAJ

- **NAMN:** Linn Karin Beate Ullmann.
- **GÖR:** Författare, tidigare kritiker och journalist.
- **ÅLDER:** 46 år.
- **AKTUELL:** Hennes senaste roman *Det dyrbara* kommer på svenska i september.
- **TIDIGARE BÖCKER:** *Innan du somnar* (1998), *När jag är hos dig* (2001), *Nåd* (2002), *Ett välsignat barn* (2006).
- **FAMILJ:** Gift med författaren Niels Fredrik Dahl, två barn, två bonusbarn. Dotter till Ingmar Bergman och Liv Ullmann.
- **STOLT ÖVER:** "Mina barn, min rabarberpaj, min trädgård och mitt stundtals oändliga tålamod."
- **LASER:** "Just nu Kerstin Ekmans *Grand final i skojarbranschen* – vidunderlig!"
- **INSPIRERAS AV:** "Amerikanska tv-serier, min smulpaj (tricket är kardemumma), ryska författare och Muminmamman som alltid har något förnuftigt att säga och aldrig glömmer sin handväska."

år! Han vägrar delta i kriget, på grund av att han tjafsats med den andra hjälten, Agamemnon, om en blond prinsessa. Det är mycket roligt skildrat. Eller det här till exempel, konstnären Sophie Calles projekt.

Linn Ullmann lyfter upp en stor, glänsande, rosa volym från soffbordet och bläddrar i den.

– Hon blev dumpad av en man per e-post. I avskedsmeddelandet skrev han bland annat att hon skulle ta hand om sig själv, *take care of yourself*. Hon funderade på vad han menade med det, och lät 100 kvinnor med olika professionell bakgrund – lingvister, religionsvetare, naturvetare, filosofer – tolka hans brev. Det blev ett konstprojekt som är kul.

Var kommer din egen känsla för humor ifrån?

– Den fanns omkring mig under min uppväxt. Pappa var väldigt rolig, mamma också – hon uttalade sådant som ingen annan sa. Men roligast av alla var mormor. Hon var liten och rund, hade grått hår, tjugiga kläder och ett strängt sätt.

Mormor var inte lättimponerad, hon var en litterär, kärleksfull och varm person, men kunde säga ifrån på skarpen om någon – i hennes ögon – inte skötte sig. Ingmar var väldigt rädd för henne. (Linn Ullmann syftar här på sin far Ingmar Bergman.)

Jag tänker att det komiska i dina böcker helt enkelt är ett slags blick på människorna – ett varsamt sätt att skriva om allas våra svagheter och bristfälligheter?

– Jo, det är synd om människorna... men de är ganska roliga också, skulle Indras dotter kunna tillägga i Strindbergs *Ett drömspel*!

Linn Ullmanns femte roman *Det dyrbara* är en av de mest läsvärda i år. För er som ännu har äventyret framför er: Jon Dreyer är en medelålders författare, både den manliga konstnärsmyten personifierad och samtidigt en antihjälte. Han har drabbats av skrivkramp, just när han kommit till sista delen av en rosad romantrilogi. Hur mycket han än undandrar sig hushållsbestyr och försörjningsansvar så får han inte till det. Möjligen, förstår läsaren efterhand, får han till det allt sämre, ju färre krav som ställs på honom. Och ju mindre han får skrivet, desto mer trasslar han in sig i allehanda futtiga otrohetsaffärer. Han är både underhållande och satiriskt tecknad.

– Jon har en fru som genomsådar honom, säger Linn Ullmann. Hon går till slut inte längre med på att han ska kunna slippa allt ansvar för att ägna sig åt sitt kall. Han skulle kanske gärna ha gift sig med en kvinna sådana de var förr, någon som blev mer imponerad av det skapande manliga geniet.

Det där geniet känns lite föråldrat?

– Jo, samtidigt finns det fortfarande hos många i dag en fascination inför den ensamma konstnärsmannen, han som känner på sin sorg, och sin skam. Den där bilden har rötter i romantiken. I Norden har vi också en fantastisk tradition av mörka män som skriver om sina deprimerade liv med många kvinnor, à la Strindberg... eller Bergman för den delen. Den hade jag i huvudet när jag skildrade Jon.

” Jag vet inte hur jag ska vara författare, och vår hund Charlie vet verkligen inte hur han ska vara hund. När vi är ute tillsammans är det väldigt tydligt – ingen av oss vet hur man ska vara.

► Finns det något av dig i Jon också?

– Det finns lite av mig i alla karaktärerna i boken. Hos Jon kan jag känna igen mig i att det stundtals är svårt med skrivandet. Att sitta där och känna: här sitter jag med min hund. Jag vet inte hur jag ska vara författare, och Charlie vet verkligen inte hur han ska vara hund. När vi är ute tillsammans är det väldigt tydligt: ingen av oss vet hur man ska vara det man är. Hunden i boken heter Leopold – det är efter James Joyce antihjälte Leopold Bloom i romanen *Ulysses* förresten – de gillar bägge smaken av hjärta, njurar och lever! Ingen har plockat upp den referensen.

1. Linn Ullmann tillsammans med mamma Liv och hunden Sivan på landstället i Sandefjord, Norge, sommaren 1976.
2. Juryn vid filmfestivalen i Cannes 2011. Från vänster: Robert De Niro, Linn Ullmann, Jude Law och Uma Thurman.
3. Linn Ullmann på sonen Halvar Olavs dop 1990 tillsammans med familjerna Bergman, Ullmann och Töndel.
4. Med maken, norske författaren Niels Fredrik Dahl, på bokmässan i Frankfurt 2004.

Har du haft skrivkramp som Jon Dreyer?

– Nja, inte med otrohet som följd och allt det där. Men jag vet aldrig om jag ska ”få till det” förrän jag är klar med en bok. Och så måste det kanske vara – man skriver inte om sådant man i förväg vet att man kommer att få till, det blir tråkigt. Man försöker göra sådant som man inte säkert klarar av. Att skriva är som att gå in i en relation med fiaskot.

Men är det inte mer som du bara säger? Ser man till hur dina böcker mottagits så ligger de långt ifrån fiasko allihop.

– Alltså jag får aldrig någon känsla av: Wow, nu blev den här boken så in i helvete bra.

Hon hejdar sig en sekund och frågar ut i luften ...

– Varför svär jag på svenska förresten? Det gör jag aldrig på norska. Nåväl. Jag kan vara nöjd med en viss formulering, eller med hur jag fått till något rent tekniskt eller musikaliskt. Men det är allt. Däremot har jag ofta känslan av att jag måste ”få till det” mer. Det är ganska bra för det sporrar mig att skriva en bok till.

Tillbaka till *Det dyrbara*: En sommar anlitar Jon Dreyer och hans hustru Siri den 19-åriga Mille som barnflicka till sina två små döttrar. Natten efter en stor

fest försvinner tonårsflickan, utsatt för ett hemskt brott.

Ett centralt tema i berättelsen är just försvinnanden – på en massa olika plan. Milles död korresponderar med ett trauma i det förgångna, att Siris lillebror drunknat som barn. Siris gamla mor Jenny försvinner in i ålderdomens töcken, Siri och Jons äktenskap smulas bit för bit sönder under trycket av det som försiggår i det fördolda.

– Jag fascineras av försvunna världar, säger Linn Ullmann. Den här boken började med en kvinnas försvinnande och den kedjereaktion en sådan händelse sätter i gång i en massa människors liv. Alla mina tre senaste böcker har kretsat kring det ämnet, men den här allra mest.

I romanen *När jag är hos dig* (2001) faller huvudpersonen ner från ett tak och avlider redan i inledningen. I *Nåd* (2002) ligger en gammal kulturjournalist och tynar bort. Och i mästerliga *Ett välsignat barn* (2006), som utspelar sig på en ö, skildras ett barns försvinnande – orsakat av andra barn. Och här kommer vi in på det andra stora temat som går igen i Linn Ullmanns författarskap: människors gränslöshet och vad vi är i stånd att göra mot varandra.

– Jag intresserar mig för var gränsen går mellan lek och svek. När glider en oskyldig handling över till att bli brutal? Var går gränsen för hur man kan vara med varandra? För lögn och sanning? En tonårsflicka blir dödad och alla omkring har gjort olika val på vägen som leder fram till den tragedin, ingen är helt fri från ansvar.

Mellan Siri och Jon finns många lögner som ligger och skaver. Och trots att de fortsätter att hålla ihop, blir det aldrig någon riktig uppgörelse kring det där?

– Jag försökte gå in i det komplicerade i relationen och undvika den omedelbara önskan om en känslomässig förlösning eller avklarning. Att de ska tala ut och reda ut allt. Jag tycker om att gå in i de där fälten som inte riktigt går att förklara. ►

FOTO SCANPIX

”Jag intresserar mig för var gränsen går mellan lek och svek. När glider en oskyldig handling över till att bli brutal?

Kommer i september.

► Man kan inte psykologisera allt heller. Älta saker. Jag har själv svårt för det, som på tjejmiddagar till exempel, där man förväntas prata om känslor och psykologi. Det där med att dutta med känslor och processa saker, det var inte prio ett när jag var barn. En vanlig formulering kring sådant var hos oss ”Vad är det här för jävla dålig teater?”. ”Dålig teater” skulle vi inte ha något av i hemmet, här var mina föräldrar och min mormor ganska lika. Jag är nog också så rätt mycket.

– Vi lever i en tid, fortsätter Linn Ullmann, där vi genom att tala om hur det känns, kan ursäkta mycket av vardagsskiten. Men kanske kan man i stället försöka skärpa sig lite, fast man inte mår så bra just då.

Min mormor hade en sådan hållning. **Men hur går det här anti-psykologiserandet ihop med dina böcker, i dem fäster man sig ofta just vid detaljskärpan och träffsäkerheten i skildringen av karaktärerna och deras relationer?**

– Jag försöker ta en vända till med människor, säger Linn Ullmann. Se hur de agerar mot varandra. Folk är alltid mer komplicerade än man tror. Mina romangestalter är lite skeva och skadade allihop. De har lite sår och mörker i sig. Jag har läst mycket av filosofer som Martin Buber och Arthur Schopenhauer och anser att vi blir till i mötet med andra. Hade du till exempel levt med en annan man hade du fått andra barn – och blivit en annan människa. Romaner uppstår också av flera röster, att två eller flera personer gör saker mot varandra. **Hur arbetar du rent konkret?**

– Målet är att vara disciplinerad. Efter att ha varit journalist, kritiker, författare, i mer än 20 år, vet jag att man helt enkelt måste sätta sig ner och skriva för att något ska bli gjort. Jag läser ständigt, ser jättemycket film och lyssnar mycket på musik. Vad som kan ta död på allting, som förstör skrivandet, är sådant som mobiler, sms, Google och Facebook. Jag och min man har skaffat ett program som heter Freedom. Det gör att datorn är fränkopplad mellan kl 9 och 17. Så först betalar vi för att ha internet. Sedan betalar vi för att inte kunna vara upp-

”Det här talet om hur viktigt det är att ha tid till sig själv har jag svårt att förstå. Jag blir väldigt nervös när jag har det.

kopplade. När jag närmade mig slutet på *Det dyrbara* och Niels slutet av sin nya diktsamling hjälpte vi varandra att gömma mobiltelefonerna, säger hon med ett leende.

I en intervju jag läste pratade du om arbetsmoralen som dina föräldrar hade. Att det skapande arbetet gick före allt. Hur ser du på den inställningen?

– För dem kom arbetet först. Det var oerhört viktigt. Ingmar sa att om man inte gör sitt arbete så vänder den skapande kraften och blir demonisk. Jag tror det stämmer. Det är vad som händer i min roman med Jon Dreyer. Han blir mer och mer destruktiv. Den skapande talangen är ju en gåva, men den älskar dig inte. Gör du inget av den vänder den sig emot dig.

Men hur är det för dig?

– Jag tror inte att man blir en bättre författare för att man inte tar hänsyn till människor i sin omgivning, typ ”ju större skitstövel jag är, desto större konst gör

jag”. Det där är bara ett element i konstnärsmyten vi talade om tidigare. För mig är det så här: Om min dotter kommer från skolan med en berättelse om något hon upplevt så vill jag hellre lyssna på henne än att sitta instängd och skriva. Jag tror att man blir en bättre konstnär om man klarar att se sin omgivning och vara närvarande.

Just då rymmer Charlie genom dörren, ut i den regnvåta trädgården. Linn Ullmann studsar upp ur soffan, drar av sig sockorna och kastar sig blixtsnabbt ut för att fånga in honom.

Författaren som inte vet hur man är författare, på jakt efter hunden som inte vet hur den ska vara hund. Ett försvinnande orsakat av närvaron i vardagslivet. ♦

NINA SOLOMIN är kulturredaktör på Vi. Hon tror på humorns förlösande kraft i våra liv.